

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

**DISKRIMINERINGSÖMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUODÁÁITTARDEADDJI**

Lausunto

1 (3)

15.12.2017

WTDno-2017-792

Työ- ja elinkeinoministeriö

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto: ihmiskaupan kaltainen pakkotyö HE 69/2016 vp - EV 124/2016 vp

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa. Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 3 §:n mukaan valtuutettu toimii kansallisena ihmiskaupparaporttoijana. Valtuutettu kiinnittää asiassa huomiota ensinnäkin pakkotyön ja ihmiskaupan määritelmiin sekä määritelmien keskinäissuhteeseen. Toisaalta valtuutettu kiinnittää huomiota mm. asiakasyhteydenottojen kautta saamiinsa tietoihin, jotka liittyvät haasteisiin ihmiskaupan ja pakkotyön uhrien avunsaannissa. Valtuutettu on lausunut aikaisemmin asiasta eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle. Valtuutettu liittyy aikaisemman lausuntonsa tämän lausunnon oheen.

Valtuutettu on aikaisemmin katsonut, että pakkotyö voi olla ihmiskauppaa määritelmällisesti laajempi käsite. Aivan samalla tavalla kuin seksuaalinen hyväksikäyttö, on myös pakkotyö yksi ihmiskaupan tarkoitus (teon tarkoitus). Pakkotyötä ja seksuaalista hyväksikäyttöä voi tapahtua myös silloin, kun muut rikoslaissa mainitut ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön osatekijät, keinot ja tekotavat, eivät täyty. Voidaan siis perustellusti väittää, että pakkotyö on ihmiskauppaa määritelmällisesti vähemmän vaativa käsite. Tällä voi olla merkitystä mm. todistelussa ja näytön hankinnassa.

Valtuutetun näkemyksen mukaan asiassa keskeisintä on kuitenkin se, mitä vuoden 1930 pakollista työtä koskevan Kansainvälisen työjärjestön sopimuksen pöytäkirja määrää pakkotyön uhrien auttamisesta ja suojelemisesta. Artiklassa 3 pöytäkirja määrää, että jokaisen jäsenvaltion on toteutettava tehokkaat toimenpiteet kaikkien pakollisen työn uhrien tunnistamiseksi, vapauttamiseksi, suojelemiseksi, toivuttamiseksi ja kuntouttamiseksi sekä muiden avun ja tuen muotojen tarjoamiseksi. Pöytäkirjan 4 artikla määrää jokaisen jäsenvaltion lisäksi varmistamaan, että kaikilla pakollisen työn uhreilla on saatavillaan asianmukaiset ja tehokkaat oikeussuojakeinot, kuten korvaus, riippumatta heidän oleskelustaan tai oikeudellisesta asemastaan valtion alueella.

Suomen valtio on pöytäkirjaa voimaan saattaessaan katsonut, että pöytäkirjan asettamat velvoitteet auttaa ja suojella pakkotyön uhreja täytetään ihmiskaupan uhrien tunnistamista ja auttamista koskevan sääntelyn kautta (laki turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta, 746/2011). Kuten valtuutettu on aikaisemmin asiassa lausunut, ihmiskaupan uhrien auttaminen on vahvasti kytketty rikosprosessiin, ja tämä kytkös näyttää mm. valtuutetun saamien asiakasyhteydenottojen perusteella entisestään vahvistuneen vuonna 2015 voimaan tulleiden lainmuutosten ja niihin nojaavan lainsoveltamisen myötä.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikka rikoksen uhri pääsisi auttamisjärjestelmän piiriin, hänen oikeutensa palveluihin lakkaa, mikäli rikosprosessissa ei kyetä etenemään joko lainkaan tai ainakaan ihmiskauppanimikkeellä. Näin käy siinä tapauksessa, jos esitutkintaviranomaiset lopettavat tai keskeyttävät esitutinnan, päättävät tutkia tietoonsa tullutta rikosta esimerkiksi törkeänä kiskontana tai kiskonnantapaisena työsyrintänä, syyttäjä ei nosta asiassa syytettä tai syyttää epäiltyä tekijää jostakin muusta rikoksesta kuin ihmiskaupasta tai jos tuomioistuin tuomitsee vastaajan jostakin muusta rikoksesta tai hylkää ihmiskauppasyytteet esimerkiksi näytön puutteen vuoksi. Näissä tapauksissa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään otettu henkilö pääsääntöisesti poistetaan auttamisjärjestelmästä.

Tilannetta vaikeuttaa edelleen se, että esitutkintojen taso vaihtelee merkittävästi siitä riippuen, millä poliisilaitoksella ja missä yksikössä asiaa tutkitaan. Asiaa ei edistä se, ettei Suomessa ole erikoistuneita tutkijoita, joille voisi kertyä kokemusta ja osaamista ihmiskaupparikosten tutkinnasta. Suomessa ei myöskään ole erikoistuneita syyttäjiä. Ihmiskaupparikosten ilmitulo edellyttäisi tiedustelua ja paljastamista, ja niiden tutkinta on usein vaativaa ja pitkäkestoista. Valtuutetun saamien tietojen mukaan poliisilaitoksilla työskentelevät yksittäiset poliisit pitävät käytössä olevia resursseja riittämättöminä tutkintojen vaativuuteen ja kestoon nähden.

Olenaisena pöytäkirjan kohtana tässä kokonaisuudessa näyttäytyy artikla 3, joka koskee kaikkia pakkotyön uhreja. Pakkotyösopimuksen pöytäkirja ei pääsääntöisesti ole rikosoikeus- tai rikosprosessipainotteinen asiakirja, mikä näyttäisi valtuutetun näkemyksen mukaan vahvistavan jäsenvaltion velvoitetta auttaa ja suojella kaikkia pakkotyön uhreja rikosprosessista riippumatta.

Pöytäkirja korostaa erityisesti sellaisia toimenpiteitä, joilla pakkotyötä voidaan ehkäistä. Valtuutettu pitää haastavana sellaista tilannetta, jossa ihmiskaupan ja pakkotyön uhrien oikeus erityisiin auttamis- ja suojelutoimenpiteisiin lakkaa, jos samalla ei riittävällä tavalla huolehdita siitä, etteivät uhrin olosuhteet tee häntä haavoittuvaiseksi pakkotyön, ihmiskaupan tai vastaavankaltaisen työperäisen hyväksikäytön jatkumiselle tai toistumiselle. Valtuutettu on korostanut pitävänsä tärkeänä sitä, että uhrien auttamisen ja suojelemisen yksilölliset tarpeet ohjaisivat avun ja tuen saantia.

Ihmiskaupan uhrien auttamisen vahva kytkentä rikosprosessin etenemiseen ja sen lopputulokseen on kysymys, joka valtuutetun näkemyksen mukaan saattaa edellyttää arviointia myös siitä näkökulmasta, täyttääkö Suomi pakkotyösopimuksen pöytäkirjan veloitteet pakkotyön uhrien auttamisesta ja suojelemisesta. Kytkeä näyttäytyy haastavana riippumatta siitä, mikä Suomen valtion käsitys on ihmiskaupan ja pakkotyön määrittämisestä ja näiden määrittämien keskinäisyyhteestä. Pakkotyön ja ihmiskaupan uhrien oikeus apuun ja suojeeluun rikosprosessista huolimatta on tällä hetkellä yksi järjestelmän merkittävimmistä haasteista, jolla näyttää olevan vaikutuksia pakkotyön ja ihmiskaupan uhrien oikeusturvaan ja oikeuksien toteutumiseen. Jos asiaa ei saada lainsoveltamistoimin ratkaisua, saattaa tilanne edellyttää myös lainsäädäntömuutoksia.

Valtuutettu on valtioneuvostolta (TEAS) saanut rahoituksen tutkimushankkeelle, jonka tarkoituksena on muun muassa tarkemmin selvittää, millaisena auttamisen ja rikosprosessin välinen yhteys auttamisjärjestelmän asiakasaineiston pohjalta näyttäytyy. Asiaa selvitetään lainsäädännön, lainsoveltamisen ja Suomea sitovan kansainvälis- ja EU-oikeudellisen sääntelyn valossa. Tulokset ovat valtioneuvoston käytettävissä maaliskuun 2018 lopussa. Valtuutettu antaa tutkimuksen keskeisimmät tulokset mahdollisine lainsäädäntösuosituksineen eduskunnalle pian tutkimusraportin julkistamisen jälkeen osana valtuutetun kerran vaalikaudessa valmisteltavaa eduskuntakertomusta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja

Venla Roth

Jakelu

Työ- ja elinkeinoministeriö

Liitteet

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle, VTDno-2016-305

